

İTKAN AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

مجلة إتيقان للدراسات الأكاديمية

ITKAN JOURNAL FOR ACADEMIC RESEARCH

e-ISSN: 3062-0988

Cilt | المجلد | Volume: 3

Sayı | العدد | Issu: 4

Haziran | حزيران | June 2026

Âsım b. Ömer b. Katâde ve Risâlesi'ndeki Siyer Yöntemi

‘Âsım b. ‘Umar b. Qatādah and the Sīrah Methodology in His Reconstructed Sīrah Corpus: (Risālah)

Asım SARIKAYA

Arş. Gör. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Siyer-i Nebi
ve İslam Tarihi Anabilim Dalı,
Kahramanmaraş, Türkiye
E-mail: asimmsarikaya@gmail.com

Dr. Research Assist., Kahramanmaraş
Sütçü İmam University, Faculty of
Theology, Department of Sīrah and
Islamic History, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0002-7109-3844

Makale Bilgisi | معلومات المقالة | Article Information

Makale Türü نوع المقالة Article Types:	Araştırma Makalesi بحث Research Article
Geliş Tarihi تاريخ الإرسال Date Received:	31.03.2026
Kabul Tarihi تاريخ القبول Date Accepted:	10.05.2026
Yayın Tarihi تاريخ النشر Date Published:	30.06.2026
Yayın Sezonu فصل النشر Pub Date Season:	Haziran حزيران June

Atıf | كيفية الإحالة | Cite as

Sarikaya, Asım. "Âsım b. Ömer b. Katâde ve Risâlesi'ndeki Siyer Yöntemi".
İtikan Akademik Araştırmalar Dergisi 3/4 (Haziran 2026), 208-227. DOI: 10.66677/itkan.1919928

İntihal | الانتحال | Plagiarism

Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
تم فحص هذه المقالة باستخدام برنامج iThenticate، ولم يتم اكتشاف أي انتحال.
This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan | التعهد الأخلاقي | Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
يُعلن أنه تم الالتزام بالمبادئ العلمية والأخلاقية أثناء تنفيذ وكتابة هذه الدراسة، وأن جميع المصادر المستخدمة قد تم توثيقها بشكل صحيح.
It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Asım Sarıkaya).

Yayıncı | الناشر | Published by

Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi | جامعة كهرمان مرعش الاستقلال | Kahramanmaraş İstiklal University

Lisans Bilgisi | الترخيص | License Information

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC 4.0) ile lisanslanmıştır.
هذا العمل مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي - الإحالة - غير تجاري 4.0 دولي (CC BY NC 4.0).
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC 4.0).

Âsim b. Ömer b. Katâde ve *Risâlesi*'ndeki Siyer Yöntemi *

Öz: Siyer ilminin teşekkül ettiği hicrî ilk üç asırda kaleme alınan siyer eserleri, bu disiplinin yönteminin şekillenmesi ve muhtevasının belirlenmesi bakımından birincil kaynak konumundadırlar. Ne var ki erken döneme ait bu eserlerin önemli bir kısmı günümüze ulaşmamıştır. Bu sebeple siyer yazıcılığının ilk aşamalarını birincil kaynaklar üzerinden takip etmek mümkün değildir. Ancak sonraki dönem eserlerin münderecatına dağılmış rivayetleri bir araya getirmek suretiyle, söz konusu eksikliği gidermek mümkündür. Dolayısıyla kayıp siyer literatürünü yeniden inşâ etmek, erken dönem siyer yazıcılığını anlamada önem taşımaktadır. Bu dönemde yaşamış siyer müelliflerinden birisi Âsim b. Ömer b. Katâde'dir. Siyer ve meğâzî bilgisiyle temayüz eden Âsim b. Ömer, Ensâr'ın soylu ve köklü bir ailesine mensuptur ve tâbiûnun önde gelen isimleri arasındadır. Ancak eseri günümüze ulaşmamıştır. Bununla beraber eseri ülkemizde *Risâletü Âsim b. Ömer b. Katâde* adıyla yeniden inşâ edilmiştir. Biz de çalışmamızda bu metni esas alarak siyer anlatımındaki yöntemini inceledik. Arap-İslam dünyasında Âsim b. Ömer'in risalesine dair daha erken tarihli yeniden inşâ çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmalarda yöntem birliğinin olmaması, aralarında belirgin farklılıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu sebeple araştırmamızda, mevzu bahis inşâları da dikkate alan yeni bir inşâ metnini tercih ettik. Ayrıca klasik kaynakları ve modern araştırmaları inceleyerek Âsim b. Ömer'in hayatı, Emevî iktidarıyla münasebetleri, ailesi ve ilmî kişiliği üzerinde durduk. Bu çalışmamız kayıp siyer metinlerinin yeniden inşâsının otantik metin kazanımından öte, erken dönem siyer rivâyetlerini ve usûlünü anlamada elzem olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Siyer Yazıcılığı, Âsim b. Ömer b. Katâde, Risâle, Yeniden İnşâ.

'Âşim b. 'Umar b. Qatādah and the Sīrah Methodology in His Reconstructed Sīrah Corpus: (Risālah)*

Abstract: The sīrah works composed during the first three Islamic centuries, when the discipline of sīrah took shape, are primary sources for understanding the formation of its methodology and content. However, many of these early works have not survived. Hence, the earliest stages of the sīrah writing cannot be examined directly through extant primary sources. Nevertheless, this deficiency is addressed by collecting and reconstructing reports scattered throughout later works. Accordingly, reconstructing the lost sīrah literature is of great importance for understanding early sīrah historiography. One of the prominent sīrah scholars of this period is 'Âşim b. 'Umar b. Qatādah. Distinguished for his knowledge of sīrah and maghāzī, 'Âşim b. 'Umar belonged to a noble and well-established Anşār family and was among the leading figures of the tâbi'ūn. However, his original work has not survived. Despite this, his work has been reconstructed in Turkey under the title *Risālah 'Âşim b. 'Umar b. Qatādah*. In this study, we examine his method of sīrah narration on the basis of this reconstructed text. Within the Arab-Islamic scholarly tradition, earlier reconstruction studies concerning 'Âşim b. 'Umar's treatise also exist. However, the absence of methodological consistency among these studies has led to substantial differences between them. Therefore, this research adopts a newly reconstructed text that takes these earlier reconstruction attempts into consideration. In addition, by examining both classical sources and modern scholarship, the study discusses 'Âşim b. 'Umar's life, his relationship with the Umayyad authority, his family background, and his scholarly character. Ultimately, this study demonstrates that reconstructing lost sīrah texts is essential for understanding early sīrah tradition and its methodology.

Keywords: Sīrah, Sīrah Writings, 'Âşim b. 'Umar b. Qatādah, Risālah, The Reconstruction.

* Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Halit ÇİL danışmanlığında 2018 yılında tamamladığımız “Âsim b. Ömer b. Katâde ve Siyer Risâlesi” başlıklı yüksek lisans tezi esas alınarak ve geliştirilerek hazırlanmıştır (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, Türkiye, 2018).

* This study has been prepared on the basis of and by further developing the master's thesis entitled “'Âşim b. 'Umar b. Qatādah and His Risālah in Sīrah”, which we completed in 2018 under the supervision of Assist. Prof. Dr. Halit ÇİL (Master's Thesis, Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Kahramanmaraş, Türkiye, 2018).

GİRİŞ

Siyer ilmi; hadis, akâid, fıkıh gibi diğer İslâmî ilimlerle birlikte hicrî birinci asırda teşekkül etmeye başlamış ve aynı dönemde ilk yazılı siyer çalışmaları kaleme alınmıştır. Bu ilmin doğuş ve gelişimini ele alan araştırmalar, söz konusu süreci farklı tasnif yöntemleri üzerinden incelemişlerdir. Bazı araştırmacılar Mekke, Medine, Kûfe, Basra ekolleri gibi şehirleri esas alarak coğrafi temelli bir sınıflandırmaya gitmişken,² bazıları dönemsel tasnifi tercih etmiştir.³ Ayrıca siyer müelliflerinin vefât tarihlerini esas alarak bu süreci değerlendiren araştırmacılar da bulunmaktadır.⁴ Biz bu çalışmamızda dönemsel tasnifi esas aldık. Buna göre ilk iki buçuk asırdaki siyer yazıcılığı; Başlangıç dönemi, Risâleler dönemi, Cem' dönemi, Tasnif-Telif dönemi, Nakil dönemi ve Karşılaştırılmalı nakil dönemi olmak üzere altı dönem halinde ele alınmıştır. Söz konusu tasnifte Âsım b. Ömer'in siyer risalesi, Risâleler döneminde kaleme alınmış çalışmalar arasında yer almaktadır.⁵ Bu çalışma günümüze ulaşmamasına karşın rivâyetleri sonraki eserlerin muhtevasında mevcuttur. Bu sebeple Âsım b. Ömer'in hayatı ve rivâyetlerinin incelenmesi, siyer yazıcılığının erken dönem gelişimini anlamak ve takip etmek bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın ayırt edici yönü ise müellifin rivâyetlerini parçacı bir yaklaşımla ele almamasıdır. Diğer bir ifadeyle çalışma Âsım b. Ömer'in siyer risalesinin yeniden inşâsıyla ortaya çıkan metni esas almaktadır.⁶ Bu inşâ metni, hem rivâyetlerin bütüncül bir perspektifle incelenmesini sağlamış, hem de risalenin mahiyetine dair çıkarımlarda çalışmamıza tutarlılık kazandırmıştır.

Arap-İslâm dünyasında Âsım b. Ömer'in siyer risâlesini inşâ eden ve değerlendiren üç yüksek lisans çalışması mevcuttur. Bunların ilki, Tevfik Âyız İbrâhîm el-'Ubeyssât tarafından 1994 yılında Ürdün Mûte Üniversitesinde *Âsım b. Ömer b. Katâde ve devruhu fî tedvîni's-siyer ve'l-megâzî* ismiyle yapılmıştır.⁷ Diğeri 1995 yılında Ürdün Üniversitesinde Esmâ Ferhân eş-Şerrâb el-'Abâdî'nin yazdığı *Âsım b. Ömer b. Katâde ve devruhu fî'l-kitâbeti't-târîhiyye*'dir.⁸ 2006 yılında Irak Diyala Üniversitesinde Hâmid Humejd 'Atıyye tarafından yapılan *Âsım b. Ömer bin Katâde ez-Zaferî el-Ensârî ve merviyâtü't-târîhiyye* isimli tezi ise bunların sonuncusudur. İbrâhîm 'Âyız ve Ferhân el-'İbâdî'nin eserlerini temin ederek inceledik ancak 'Atıyye'nin çalışmasına erişemedik. Söz konusu müstakil çalışmaların yanı sıra siyer yazıcılığını inceleyen eserlerde de Âsım b. Ömer'e temas edilmiştir. Horovitz'in (öl. 1931) *İslâm Tarihçiliğinin Doğuşu* adıyla Türkçeye çevrilen eseri⁹ ve Öz'ün *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* isimli kitabı bu noktada öne çıkmaktadır.¹⁰

İbrâhîm 'Âyız ve Ferhân el-'İbâdî'nin inşâ çalışmaları netice itibarıyla neredeyse aynı metni ortaya koymalarına rağmen, Âsım b. Ömer'in siyer rivâyetlerine ve keza hayatına dair değerlendirmelerinde önemli farklılıklar barındırmaktadır. Ayrıca onların literatür taramasını geniş tutmalarına karşın metne nüfûzları aynı derinlikte değildir. Bu nedenle konunun yeniden ele alınması gerekmektedir. Biz de bu çalışmamızda mevcut farklılıkları göz önünde bulundurarak Âsım b. Ömer'in hayatını ve risâlesindeki siyer metodunu inceledik.

² Bk. Abdulazîz ed-Dûrî, *Neş'etu ilmi't-târih inde'l-Arab* (BAE: Merkezu Zâyid, 2000); Hüseyin Naşşâr, *Neş'etu't-tedvîni't-târîh inde'l-Arab* (Beyrut: Menşûrât İrka, 1980).

³ Bk. Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2008).

⁴ Mustafa Zeki Terzi, *İlk Siyer-Megâzî Yazarları ve Eserleri* (Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayınevi, 1990).

⁵ Bk. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 115-167.

⁶ Çalışmamız, Âsım b. Ömer'in siyer risalesinin şu sayfalarda yer alan yeniden inşâ metnine dayanmaktadır. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", *Âsım b. Ömer b. Katâde ve Siyer Risâlesi* (Kahramanmaraş: KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 21-113.

⁷ Bk. Tevfik İbrâhîm 'Âyız el-'Ubeyssât, *Âsım b. Ömer b. Katâde ve devruhu fî tedvîni's-siyer ve'l-megâzî* (Ürdün: Mûte Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1994).

⁸ Esmâ' Ferhân eş-Şerrâb Ferhân el-'İbâdî, *Âsım b. Ömer b. Katâde ve devruhu fî'l-kitâbeti't-târîhiyye* (Ürdün: Ürdün Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995).

⁹ Josef Horovitz, *İslâmî Tarihçiliğinin Doğuşu -İlk Siyer/Megâzî Eserleri ve Müellifleri-*, çev. Ramazan Altınay, Ramazan Özmen (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002).

¹⁰ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 142-150.

1. ÂSİM B. ÖMER B. KATÂDE'NİN HAYATI

Âsım b. Ömer'in nesebi Âsım b. Ömer b. Katâde b. Nu'mân b. Zeyd b. Âmir b. Sevâd b. Ka'b b. Hazrec b. 'Amr b. Mâlik b. Evs'dir.¹¹ Ensâr'dan Evs kabilesinin Benî Zâfer koluna mensuptur. Bu sebeple ez-Zâferî şeklinde nisbelenir.¹² Künyesi hakkında ise Ebû Amr,¹³ Ebû Ömer¹⁴ ve Ebû Muhammed¹⁵ olduğu yönünde muhtelif rivâyetler mevcuttur. Ancak künyesine dair bu rivayetler arasında bir tercihte bulunmak mümkün değildir. Zira ilgili rivayetler nakil yönüyle birbirine eşit düzeyde olup birini diğerine tercih etmeyi gerektirecek bir karine bulunmamaktadır.

Kaynaklarda Âsım b. Ömer'in doğum yılı ve yerine dair herhangi bir bilgiye rastlamadık. Bununla birlikte bazı çağdaş araştırmalarda doğum yerinin Medine olduğu, çocukluk ve gençliğini burada geçirdiği ileri sürülmüştür.¹⁶

1.1. Ailesi ve Yetiştirilmesi

Âsım b. Ömer'in babası Ömer b. Katâde b. Nu'mân (öl. ?), annesi Ümmü'l-Hâris bnt. Sinân b. 'Amr b. Talk b. 'Amr'dır (öl. ?).¹⁷ Ya'kûb (öl. ?) adında da bir kardeşinin olduğu bazı kaynaklarda kaydedilmiştir.¹⁸

Babası Ömer b. Katâde, Sehâvî'nin (öl. 902/1497) tasnifinde Medineli tâbiûnun üçüncü tabakasında yer almaktadır.¹⁹ Hayatına dair ayrıntılı bilgiler bulunmamakla birlikte Medine'de yaşadığı ve herhangi bir resmî görev üstlenmediği anlaşılmaktadır.²⁰ Bu durumun Ömer b. Katâde'nin Ehli Beyt ile olan münasebetleriyle ilişkili olduğu kanaatindeyiz. Ehli Beyt mensuplarından Zeynelabidîn Alî b. Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib'ten (öl. 94/712) rivâyette bulunması söz konusu irtibata işaret etmektedir. Ömer b. Katade, babası Katâde b. Nu'mân'dan (öl. 23/643) rivâyet etmiş; kendisinden ise sadece oğlu Âsım b. Ömer'in nakilde bulunduğu zikredilmiştir.²¹ Hatta Zehebî (öl. 748/1348) onun hakkında "Sadece oğlu Âsım'ın

¹¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Kâtib, *Kitâbü't-Tabakâtî'l-kebîr*, thk. Alî Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001), 7/415.

¹² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/415; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, thk. Hâşim en-Nedvî vd. (Haydarabad: Dâiratü'l-Meârifî'l-Osmânîyye, ts.), 6/478; Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân el-Büsîfî, *es-Şikât*, thk. Muhammed Abdülmuîd Han (Haydarâbâd: Dâiratü'l-Meârifî'l-Osmânîyye, 1973), 5/234; Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Kelâbîzî, *Ricâlü Şahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdullah el-Leysî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987), 2/85; Ebû'l-Fazl Ahmed b. Alî el-Askalânî, *Lisânü'l-Mîzân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2002), 9/332.

¹³ Ebû Amr Halife b. Hayyât eş-Şeybânî, *Kitâbü't-Tabakât*, thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî (Bağdat: Mektebetü'l-Ânî, 1967), 258; Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen, *Târîhu medîneti Dimaşk*, thk. Ebû Saîd Ömer b. Ğarâme (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995), 25/274, 278; Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. Abdurrahmân el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983), 13/529.

¹⁴ Kelâbîzî, *Ricâlü Şahîhi'l-Buhârî*, 2/85; Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Alî, *el-Muntazam fî târîhi'l-mülûk ve'l-ümem*, thk. Muhammed Atâ, Mustafa Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1992), 7/203; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003), 3/253.

¹⁵ İbn Hibbân, *es-Şikât*, 7/235; Ebû'l-Fazl Ahmed b. Alî el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb* (Hind: Dâiratü'l-Meârif, 1908), 5/53.

¹⁶ Mustafa Zeki Terzi, "Âsım b. Ömer b. Katâde", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 3/3/479.

¹⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 6/187; İbn Hibbân, *es-Şikât*, 5/136; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 21/483; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 9/381; Ebû'l-Hayr Muhammed b. Abdurrahmân es-Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-laîfe fî târîhi'l-Medîneti's-şerîfe* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993), 2/352.

¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416; Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1953), 9/21; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 74/175.

¹⁹ Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-laîfe*, 2/352.

²⁰ Horovitz, *İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu*, 53; Mustafa Şâkir, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mu'errihîn* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1983), 1/156.

²¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 6/187; İbn Hibbân, *es-Şikât*, 5/136; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 21/483; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 9/381; Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-laîfe*, 2/352.

rivâyetleriyle tanınıyor”²² yönünde görüşünü beyan etmiştir. Ancak İbn Ebî Hâtim (öl. 327/938) Ömer b. Katâde'nin diğer oğlu Ya'kûb'un da babasından rivayette bulunduğunu zikretmiştir.²³ Dolayısıyla Ömer b. Katâde hakkındaki meçhullük değerlendirmesine ihtiyatlı yaklaşmamız gerekmektedir. Nitekim İbn Hibbân (öl. 354/965), onu sika râviler arasında değerlendirmiştir.²⁴ Mizzî (öl. 742/1341),²⁵ Zehebî,²⁶ İbn Hacer (öl. 852/1449)²⁷ ve Sehâvî²⁸ de İbn Hibbân'ın bu hükmünü tekrarlamışlardır. Anlaşıldığı üzere söz konusu cerh-ta'dîl âlimleri, muhtemelen Ömer b. Katâde'nin rivayetlerinin sınırlı oluşu ve onun başat bir râvi olmamasından mütevellit müstakil bir değerlendirme ortaya koymaktan ziyade İbn Hibbân'ın görüşünü nakletmekle yetinmişlerdir. Bu nedenle Ömer b. Katâde hakkında nakle dayalı bir kabulün olduğunu söyleyebiliriz.

Âsım b. Ömer'in annesi Ümmü'l-Hâris bnt. Sinân, Benî Zâfer'in halîfi olan Benî Selâmân b. Sa'd-ı Hüzeym b. Kuâ'a'ya mensuptur.²⁹ Ümmü'l-Hâris, Sinân b. 'Amr ile Hâbibe bnt. Mes'ûd ez-Zâferî'nin evliliğinden doğmuş olup, Mukanna' adında da bir kardeşi olduğu nakledilmiştir.³⁰

Sahâbe içerisinde temayüz etmiş isimlerden olan Katâde b. Nu'mân, Âsım b. Ömer'in baba tarafından dedesidir. Yine bir diğer sahâbî Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin (öl. 74/694) anne bir kardeşi olan Kâtâde, Akabe Biâtı'na ve Hz. Peygamber'in neredeyse bütün savaşlarına iştirak etmiştir. 23/644 yılında Hz. Ömer döneminde altmış beş yaşında Medine'de vefat etmiştir.³¹ İbn Asâkir'de (öl. 571/1176) yer alan bir rivayete göre o, Hz. Peygamber döneminde hurma bahçelerine sahipti.³² Bu rivayet, Âsım b. Ömer'in ailesinin ziraatle meşguliyetini ve iktisadî açıdan belirli bir imkâna sahip olduğunu göstermektedir.

Âsım b. Ömer'in baba tarafından büyükannesi Rumeysâ bnt. Hâris de Ensârî (öl. ?) sahâbîler arasındadır.³³ Ondan torunu Âsım b. Ömer ile Muhammed b. Münkedir (öl. 131/748) rivâyet aktarmışlardır.³⁴ Rumeysâ bnt. Hâris hakkında kaynaklarda pek fazla bilgi yer almamaktadır. Öyle ki çoğu zaman nesebi dahi zikredilmemiş, sadece Rumeysa bnt. Hâris ya da Rumeysâ el-Ensârî olarak kaydedilmiştir. Ancak İbn Abdilber (öl. 463/1071), onun nesebini Rumeysâ bnt. 'Amr b. Hâşim b. Muṭṭalib b. 'Abdilmenâf olarak vermiştir.³⁵ Buna göre Âsım b. Ömer'in büyükannesi Rumeysâ, Kureys'in Benî Hâşim kabilesine mensuptur ve dolayısıyla

²² Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Mîzânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, thk. Alî el-Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963), 3/218.

²³ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/211.

²⁴ İbn Hibbân, *eş-Şikât*, 5/136.

²⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 21/483.

²⁶ Zehebî, *Mîzân*, 3/218.

²⁷ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 9/381.

²⁸ Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-laḥîfe*, 2/352.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳât*, 7/415.

³⁰ İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳât*, 10/320.

³¹ Halîfe b. Hayyât, *Kitâbü't-Ṭabaḳât*, 81; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Esâmî ve'l-künâ*, thk. Abdullah b. Yûsuf el-Cedî' (Kuveyt: Mektebetü Dâri'l-Aksâ, 1985), 32; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, 7/184; Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzürî, *Cümel min ensâbi'l-eşrâf*, thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 1/242-243; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, 3/334; Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî, *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-aşhâb*, thk. Alî el-Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 3/1274-1277; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 49/269-270.

³² İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 49/286.

³³ Halîfe b. Hayyât, *Kitâbü't-Ṭabaḳât*, 341; Ebû'l-Fazl Ahmed b. Alî el-Askalânî, *el-İşâbe fî temyîzi's-şahâbe*, thk. Âdil Abdülmevcûd, Alî Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415), 8/144; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529.

³⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/178.

³⁵ İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, 3/1846.

Hız. Peygamber'in yakın akrabasıdır. İbnu'l-Esîr (öl. 630/1233),³⁶ Mizzi³⁷ ve İbn Hacer³⁸ de eserlerinde, İbn Abdilber'e dayanarak onun nesebini Rumeysâ bnt. 'Amr b. Hâşim olarak nakletmişlerdir. Şu kadar var ki İbn Sa'd (öl. 230/845) tabakâtında Âsım b. Ömer'in büyükannesi Rumeysâ'dan bahsetmezken, Kureysli olan diğer Rumeysâ'yı zikretmiş ve gerçek isminin de Ümmü Rimse veya Ümmü Rumeysâ bnt. 'Amr b. Hâşim olduğunu belirtmiştir.³⁹ İbn Hacer *el-İşâbe*'sinde Rumeysâ bnt. Hâris ile Rumeysâ bnt. 'Amr'ın iki ayrı kişi olduğunu açıkça ifade etmiştir.⁴⁰ Mamafih Âsım b. Ömer'in büyükannesinin Kureys'e mensup olan Rumeysâ bnt. 'Amr olduğunu söylemek isabetli değildir. Kanaatimizce isim benzerliği sebebiyle Rumeysâ el-Ensâri ve Rumeysâ bnt. 'Amr, İbn Abdilber tarafından zühul eseri olarak karıştırılmış ve aynı kişi olarak kaydedilmiştir. Söz konusu hata müteakip çalışmalarda da sürdürülerek günümüze kadar ulaşmıştır.⁴¹

Âsım b. Ömer'in kardeşi Ya'kûb hakkında kaynaklarda sınırlı bilgi mevcuttur. Onun sadece Emetü'r-Rahmân (öl. ?) isimli bir kızının olduğu ve büyük amcası Ebû Sa'id el-Hudrî'nin torunu Rebîh b. 'Abdirrahmân (öl. ?) ile evlendiği nakledilmiştir.⁴² Babasından ve Nemle b. Ebî Nemle'den (öl. ?) nakilde bulunan Ya'kûb'dan, 'Utbe b. Cebîre (öl. ?), Muhammed b. Şâlih (öl. ?), Hâlid b. Ribâh (öl. 150/767?) ve Yûnus b. Muhammed (öl. ?) rivayet etmiştir.⁴³ Rivâyetlerinin ise sınırlı sayıda olduğu söylenmiştir.⁴⁴ Ebû Hâtîm'e (öl. 277/890) isnâd edilen “لا أعرفه/Meçhuldür” görüşü dışında Ya'kûb'un durumu hakkında bir kayda rastlamadık.⁴⁵

Görüldüğü üzere Âsım b. Ömer'in ailesine dair bilgiler sınırlı olmakla birlikte bunlar aile fertlerinin ilim ehli olduğunu söylemek için yeterlidir. Dolayısıyla Âsım b. Ömer'in ilk eğitimini ailesinden alması ve yine aile içindeki bu ilmî atmosferin onun ilme yönelmesinde etkili olması kuvvetle muhtemeldir. Nitekim aile bireylerinden rivayette bulunması, Âsım b. Ömer'in onlarla ilmî bir irtibat içinde olduğunu göstermektedir.

1.2. Evliliği

Çağdaş araştırmacılardan Ferhân el-'İbâdî, Âsım b. Ömer'in Selmâ bnt. Naşr el-Muhâribiyye'nin çocuklarından biriyle evlendiğini ileri sürmüştür.⁴⁶ Fakat atıfta bulunduğu kaynakları incelediğimizde söz konusu evliliğe ya da aralarında herhangi bir akrabalık ilişkisine delalet eden bir kayda rastlamadık. İlgili iddia kanaatimizce, Âsım b. Ömer'in Selmâ bnt. Naşr'dan rivâyette bulunmasını açıklama çabasına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle Ferhân el-'İbâdî, Âsım b. Ömer'in hocasıyla doğrudan ve kolaylıkla görüşerek rivâyet alabilmesini, mahremiyet engelini ortadan kaldıran bir evlilik bağıyla izah etmeye çalışmıştır.

1.3. Emevî Devletiyle Münasebetleri

Âsım b. Ömer'in Emevî iktidarıyla ilişkisi, Ömer b. Abdilazîz (öl. 101/720) döneminde başlamıştır. Kardeşi Ya'kûb b. Ömer bu durumu şöyle anlatmıştır: “Âsım b. Ömer ve Beşîr b. Muhammed, Halife Ömer b. Abdilazîz'e geldiler. Âsım ve Beşîr Hunâsıra'da halifeyle görüştüler ve ona borçlarını anlattılar. Halife her birine 400 dinar vererek borçlarını

³⁶ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*, thk. Alî Muavviz, Âdil Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 7/119.

³⁷ Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 35/178.

³⁸ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 12/420.

³⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 10/320.

⁴⁰ İbn Hacer, *el-İşâbe*, 8/144.

⁴¹ Bk. İbrâhîm 'Âyîz, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 21-22; Ferhân el-'İbâdî, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 15-16.

⁴² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416.

⁴³ İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/211.

⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416.

⁴⁵ İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/211.

⁴⁶ Ferhân el-'İbâdî, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 16.

ödedi.”⁴⁷ Anlaşıldığı üzere Âsım b. Ömer'in Emevî yönetimiyle münasebetleri, hemşehrilerinin birçoğunda olduğu gibi⁴⁸ başlangıçta ekonomik nedenlere dayanmıştır. Halife Ömer b. Abdilazîz, Halep civarındaki Hunâsıra'da gerçekleştirdiği bu görüşmede Âsım b. Ömer'e Dimaşk Camii'nde insanlara Hz. Peygamber'in meğâzîsini ve sahâbîlerin menkıbelerini anlatma görevini vermiştir. Bunun üzerine Âsım b. Ömer, Dimaşk'ta kalarak bu görevi yerine getirmiştir.⁴⁹ Ancak söz konusu görevin icra mahiyetine dair kaynaklarda bir tasvir veya müşâhade anlatısına rastlamadık. Kanaatimizce bu durum Âsım b. Ömer'in Dimaşk Camii'nde ilmî bir meclis kurmaktan ziyade halka yönelik vaaz ve irşad faaliyetinde bulunmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Âsım b. Ömer'in Dimaşk kökenli râvîlerinin sınırlı olması da bu ihtimali güçlendirmektedir. Kuşkusuz burada onun Dimaşk'teki ikamet süresinin kısalığını da göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

Ömer b. Abdilazîz'in halka siyer tedrisi teklifini Beşîr b. Muhammed yerine doğrudan Âsım b. Ömer'e ve hem de ilk görüşmelerinde sunmuş olması, onu hem şahsiyet hem de ilmî bakımından yakından tanıdığını göstermektedir. Muhtemelen bu yakınlık, Âsım b. Ömer'e böyle bir görevin verilmesinde de etkili olmuştur.⁵⁰ Öz de müellifin Ömer b. Abdilazîz'le ilişkisinin yalnızca ekonomik saiklerle sınırlı olmadığını kaydetmiştir.⁵¹

Âsım b. Ömer, Ömer b. Abdilazîz'in bu teklifini kabul etmesiyle aslında Emevî iktidarının himâyesine girmiştir.⁵² Ancak bu himâye Ömer b. Abdilazîz'in iktidarıyla sınırlı kalmıştır. İbn Sa'd'da yer alan “Emevî ailesinden birtakım kimseler bu durumdan hoşlanmıyor ve buna engel olmaya çalışıyorlardı”⁵³ şeklindeki ifadede, Âsım b. Ömer'in iktidarla olan bu ilişkisinden rahatsızlık duyan bir çevrenin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu hoşnutsuzluğun sebebi hem babasının hem de kendisinin Ehli Beyt'e yakınlığı olabilir. Nitekim onun Ehli Beyt mensupları Ali b. el-Hüseyin ve Hasan b. Muhammed'den (öl. 100/718?) rivâyette bulunması bu ilişkiye işaret etmektedir. Bir diğer muhtemel neden ise onun Emevî iktidarını memnun edecek açık bir destek ve tutum sergilememiş olmasıdır. Zira Emevîlerin, dönemin muteber âlimlerinden birinin böyle bir desteğini arzu edeceği açıktır. Her ne kadar Âsım b. Ömer'in ismi siyasî olaylarda öne çıkmasa da tamamen tarafsız olduğunu söylemek güçtür. Gerçekten tarafsız bir komunda olsaydı, pek çok kişinin gözlemlediği üzere Emevî iktidarının himâyesini sürdürmesi ve ailesiyle arasında oluşan gerginliklerin giderilmesi mümkün olabilirdi. Bu hoşnutsuzluğun farkında olan Âsım b. Ömer, Ömer b. Abdilazîz'in 101/720 yılında vefâtı akabinde hemen Medine'ye rücu etmiştir.⁵⁴ Bu tarihten itibaren iktidarla veya yönetimin herhangi bir kademesinde bulunan kimselerle resmî bir ilişki kurduğuna dair bir bilgiye rastlamadık. Bununla beraber Medine'ye döndükten sonra ilmî faaliyetlerini sürdürmüştür.⁵⁵

⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 7/203.

⁴⁸ Horovitz, *İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu*, 53; Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 142; Şâkir, *et-Târîhu'l-'Arabî ve'l-mu'errihîn*, 1/156.

⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/277; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 7/203; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁵⁰ Horovitz ise söz konusu teklifin sebebini sonuç merkezli bir yaklaşımla ele alarak “Hz. Peygamber'in hadislerinin toplanması ve yazıya geçirilmesine büyük önem veren Ömer b. Abdilazîz, Şam topluluğunun da aynı yolla bu derin fakîhi tanımlarını uygun bulmuştur” ifadeleriyle izah etmiştir. Bk. Horovitz, *İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu*, 53.

⁵¹ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 142. İlmî münasebet örneği için bk. İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 49/280; İbn Hacer, *el-İşâbe*, 5/317.

⁵² Marsden Jones, “Muḳaddimetü't-taḥkîk”, *Kitâbu'l-Megâzî*, mlf. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1984), 1/22; Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 142.

⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416.

⁵⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/277; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 7/203.

⁵⁵ Horovitz, *İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu*, 54; Terzi, *İlk Siyer-Megâzî Yazarları ve Eserleri*, 479.

1.4. Hocaları

Tâbakât ve ricâl kitaplarına göre Âsım b. Ömer'in hocaları şunlardır: Abdullah b. Ebî Zübâb (öl. ?),⁵⁶ Abdülvâhid b. Muhammed b. Abdurrahmân b. 'Avf (öl. ?),⁵⁷ Abdurrahmân b. 'Amr b. Sa'd b. Mu'âz (öl. ?),⁵⁸ Abdurrahmân b. Câbir b. 'Abdillâh (öl. ?),⁵⁹ Abdurrahmân b. Mûsâ (öl. ?),⁶⁰ Alî b. Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib,⁶¹ Alkame b. Vakkaş (öl. 86/705?),⁶² Câbir b. Abdillâh (öl. 78/697),⁶³ Enes b. Mâlik (öl. 93/711-12),⁶⁴ Eyyüb b. Beşîr el-Me'avî (öl. ?),⁶⁵ Hâris b. Evs (öl. ?),⁶⁶ Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye,⁶⁷ Maḥmûd b. Lebîd (96/715),⁶⁸ Nemle b. Ebî Nemle,⁶⁹ babası Ömer b. Katâde,⁷⁰ büyükannesi Rümeyşâ,⁷¹ Sa'id b. el-Müseyyeb (öl. 94/713),⁷² Selma bnt. Naşr el-Muḥâribiyye,⁷³ 'Ubeydullâh b. Esved el-Havlânî (öl. ?)⁷⁴ ve Ümmü Naşr el-Muḥâribiyye (öl. ?).⁷⁵

1.5. Râvileri

Tâbakât ve ricâl kitaplarına göre Âsım b. Ömer'den rivâyette bulunanlar, Abbâs b. Abdillâh b. Ma'bed b. Abbâs (öl. ?),⁷⁶ Abdurrahmân b. Süleymân b. el-Gasîl (öl. ?),⁷⁷ Ali b. 'Urve ed-Dimeşkî (öl. ?),⁷⁸ 'Amr b. Ebî 'Amr (öl. ?),⁷⁹ 'Amr b. Osman b. Hânî (öl. ?),⁸⁰ Bükeyr b. Abdillâh b. el-Eşecc (öl. ?),⁸¹ Ca'fer b. Abdillâh b. Eslem mevlâ Ömer b. el-Hattâb (öl. ?),⁸² Ebû'l-Esved Muhammed b. 'Abdurrahmân b. Nevfel (öl. ?),⁸³ Hârice (öl. ?),⁸⁴ İsmâ'il b. Ebî Hâbibe (öl. ?),⁸⁵ Mu'âz b. Muhammed (öl. ?),⁸⁶ Muhammed b. 'Aclân (öl. ?),⁸⁷ Muhammed b.

⁵⁶ İbn Hacer, *el-İşâbe*, 7/104.

⁵⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529.

⁵⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 5/326; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/112.

⁵⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 5/266; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529.

⁶⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 5/118.

⁶¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁶² İbn Hacer, *el-İşâbe*, 8/181.

⁶³ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/234.

⁶⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 6/478; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/346; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/234.

⁶⁵ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/274; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529.

⁶⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 2/264; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/68.

⁶⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁶⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 6/478; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/346.

⁶⁹ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/275; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529.

⁷⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 6/187, 478; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/146; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehbî, *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehû rivâye fi'l-Kütübî's-Sitte*, thk. Muhammed Avvâme, Ahmed Muhammed (Cidde: Dâru'l-Kible, 1992), 1/520; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, 302.

⁷¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/529; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehbî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 5/240; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁷² İbn Hacer, *el-İşâbe*, 1/206.

⁷³ İbn Hacer, *el-İşâbe*, 8/186.

⁷⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 5/379; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/67; Kelâbâzî, *Ricâlü Şahîhi'l-Buhârî*, 2/85.

⁷⁵ İbn Hacer, *el-İşâbe*, 8/484.

⁷⁶ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/275; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530.

⁷⁷ Kelâbâzî, *Ricâlü Şahîhi'l-Buhârî*, 2/85; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 8/530.

⁷⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 6/478; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 15/274.

⁸⁰ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/278; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530.

⁸¹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/234; Kelâbâzî, *Ricâlü Şahîhi'l-Buhârî*, 2/85; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/240.

⁸² Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 2/194; Sehâvî, *et-Tuhfetü'l-lâfîfe*, 2/5-6.

⁸³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁸⁴ İbn Hacer, *el-İşâbe*, 7/104.

⁸⁵ İbn Hacer, *el-İşâbe*, 7/68.

⁸⁶ İbn Hacer, *el-İşâbe*, 8/181.

⁸⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/346; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/274, 278.

İshâk (öl. 150/767),⁸⁸ Muhammed b. Şâlih b. Dînâr (öl. ?),⁸⁹ Sa'îd b. İshâk b. Ka'b (öl. ?),⁹⁰ 'Umâre b. Gaziyye (öl. ?),⁹¹ Ya'kûb b. Ebî Seleme el-Mâcişûn (öl. ?),⁹² Ya'kûb b. Muhammed ez-Zaferî (öl. ?),⁹³ Yezîd b. İyâd b. Ca'debe (öl. ?)⁹⁴ ve Zeyd b. Eslem (öl. ?)'dir.⁹⁵

Bu listeye Âsım b. Ömer'in inşâ edilen *Risâle*'sinde yer alan râvileri de dahil etmemiz mümkündür: Abdülhamîd b. Ca'fer (öl. ?), Abdurrahmân b. Abdilazîz (öl. ?), Abdurrahmân b. 'Amr b. Sa'd b. Mu'âz (öl. ?), Cuḥâf b. Abdurrahmân (öl. ?), Eflâh b. Saîd el-Medenî (öl. ?), İkrime b. Hâlid (öl. ?), Mu'âz b. Muhammed el-Ensârî (öl. ?), Muhammed b. 'Amr el-Ensârî (öl. ?), Muhammed b. Mu'âz (öl. ?), Mûsâ b. Muhammed (öl. ?), Ömer b. 'Uḳbe b. Ebî Âişe el-Leysî (öl. ?), Saîd b. İshâk (öl. ?), 'Utbe b. Cübeyre (öl. ?) ve Yahyâ b. Abdilazîz (öl. ?).

1.6. Vefâtı

Dimaşk dönüşü sonrasında Medine'den bir daha ayrılmayan⁹⁶ ve hayatının geri kalanını burada geçiren Âsım b. Ömer, Hişâm b. Abdilmelik (öl. 125/743) döneminde vefat etmiştir.⁹⁷ Kaynaklarda vefât yılına dair 119/738,⁹⁸ 120/738,⁹⁹ 120'den sonra,¹⁰⁰ 126/743,¹⁰¹ 127/744¹⁰² ve 129/746¹⁰³ şeklinde farklı rivâyetler zikredilmiştir. Bu rivâyetler arasında 120/738 yılı öne çıkmaktadır. Nitekim İbnu'l-Esîr¹⁰⁴ ve Zehebî¹⁰⁵ söz konusu tarihleri aktardıktan sonra sahih olanın 120/738 yılı olduğunu belirtmişlerdir.

İbn Sa'd, neseb âlimi 'Umâre b. el-Ḳaddâh'tan (öl. 204/820)¹⁰⁶ Katâde b. Nu'mân'ın soyunun torunları Âsım b. Ömer ve Ya'kûb b. Ömer'den sonra devam etmediğini nakletmiştir.¹⁰⁷ Bu bilgi sonraki nesep ve tabakât kaynaklarında tekrarlanmıştır.¹⁰⁸ Bununla birlikte bazı kaynaklarda Âsım b. Ömer'in Faḍl (öl. ?) adında bir oğlu ve bu oğlundan da Abdullah b. Faḍl (öl. ?) isminde bir torunu olduğu zikredilmiştir. Ayrıca Faḍl'ın babası Âsım b. Ömer'den rivâyette bulunduğu ileri sürülmüştür.¹⁰⁹ Tespitimize göre "Abdullah b. Faḍl → Faḍl b. Âsım → Âsım b. Ömer → Ömer b. Katâde → Katâde b. Nu'mân" şeklindeki senetle

⁸⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/415; Zehebî, *el-Kâşif*, 1/520.

⁸⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 6/478; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/274.

⁹⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530.

⁹¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁹² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

⁹³ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/275; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530.

⁹⁴ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/275.

⁹⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53; İbn Kutluboğa, *es-Sikât*, 302.

⁹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416.

⁹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/277; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 7/203.

⁹⁸ Ebû Süleymân Muhammed b. Abdillâh er-Rabâi, *Târîhu mevlidi'l-'ulemâ' ve vefeyâtihim*, thk. Abdullah b. Ahmed (Riyad: Dâru'l-Âsime, 1989), 1/305; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/280-281.

⁹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/416; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam*, 7/203.

¹⁰⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/531.

¹⁰¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/531.

¹⁰² İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/280.

¹⁰³ Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *Meşâhîru 'ulemâ'i'l-emşâr ve a'lâmü 'ulemâ'i'l-aḳḳâr*, thk. Mecdî b. Mansûr eş-Şurâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 96; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/278, 281.

¹⁰⁴ Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-târîh*, thk. Ömer b. Abdüsselâm et-Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997), 4/254.

¹⁰⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ'*, 5/251.

¹⁰⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. 'Umâre b. el-Ḳaddâh el-Ensârî, dönemin önde gelen nesep âlimlerindendir. Ensâr'ın nesebine dair müstakil bir eser kaleme almıştır. Bk. Ebû Bekr Ahmed b. Alî el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, thk. Beşşâr Avvâd (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2001), 11/253; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 4/461; Ebû Zeyd Bekir b. Abdillâh, *Tabakâtü'n-Nessâbîn* (Riyad: Dâru'r-Rüşd, 1987), 59.

¹⁰⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/418-419, 7/415.

¹⁰⁸ Bk. Halîfe b. Hayyât, *Kitâbü't-Tabakât*, 81; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 7/184; Belâzürî, *Cümel min ensâbi'l-eşraf*, 1/242-243; İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/132; İbn Abdilber, *el-İstî'âb*, 3/1274-1277; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 23/522.

¹⁰⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530, 561; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/275.

nakledilen sadece iki rivâyet mevcuttur. Bu rivâyetleri Velîd b. Hammâd (öl. ?) nakletmiştir. Velîd b. Hammâd'a kadar aile isnadıyla intikal eden rivâyetlerin ilki, Cebrâil'in Hz. Peygamber'e gelerek dünyanın müminler için bir zindan, Allah'ın düşmanları ise cennet olacağını bildirmesine ilişkindir.¹¹⁰ Diğerisi ise Hz. Peygamber'in Uhud Savaşı'nda Katâde b. Nu'mân'a ok vermesiyle ilgilidir.¹¹¹ Beyhakî (öl. 458/1066), ilk hadisi aktardıktan sonra, "Biz ilgili hadisi sadece bu isnâdla yazdık ve isnadında meçhul kimseler bulunmaktadır"¹¹² değerlendirmesini yaparak râvilerle ilgili bir belirsizliğe dikkat çekmiştir. Keza İbn Hacer de zayıf râvileri konu edindiği *Lisânu'l-Mîzân* adlı eserinde Faḍl b. Âsım b. Ömer¹¹³ ve Abdullah b. Fadl'ı¹¹⁴ meçhul râvi şeklinde nitelendirmiştir.¹¹⁵ Buna göre ilk kaynaklarda Âsım b. Ömer'in soyunun devam etmediği yönündeki bilgilere rağmen, sonraki dönemlerde bunun aksine işaret eden bazı kayıtlar da bulunmaktadır. Ne var ki gerek bu şahıslar gerekse onlarla irtibatlı kimseler cerh-ta'dil literatünde itham edilmişlerdir. Dolayısıyla Âsım b. Ömer'in soyu devam etmişse dahi en azından ailesine atfedilen ilmî konumu sonraki nesillerin sürdüremediğini söylemek mümkündür.

1.7. Hakkındaki Görüşler

Ensâr'ın önde gelenlerinden¹¹⁶ olan Âsım b. Ömer'in tâbiin içindeki konumu tabakât kaynaklarında farklı şekillerde belirtilmiştir. Sâlih b. Hassân (öl. ?) onu ikinci tabakaya dâhil etmiş,¹¹⁷ İbn Sa'd ve Halife b. Hayyât (öl. 240/855)¹¹⁸ üçüncü tabakada değerlendirmiş, İbn Hacer ise dördüncü tabakada zikretmiştir.¹¹⁹ Ancak tabakalara göre tasnif ve bu tasnifte neyin esas alındığı müelliflerin eserlerindeki usûlleriyle ilgilidir. Bu sebeple Âsım b. Ömer'in ikinci, üçüncü ya da dördüncü tabakada sayılması, ancak ilgili eser çerçevesinde anlam kazanmaktadır.¹²⁰

Kaynakların neredeyse tamamı Âsım b. Ömer'in siyer ve meğâzi alanlarında temâyüz ettiği konusunda ittifak etmektedirler ve bu durumu "âlim",¹²¹ "ârif",¹²² "allâme",¹²³ gibi yetkinliğini gösteren farklı lafızlarla ifade etmişlerdir. Ayrıca onun ahhârî,¹²⁴ muhaddis,¹²⁵ fakîh¹²⁶ ve nesep âlimi¹²⁷ olduğu da zikredilmiştir. Kâ'b b. Züheyr'in (öl. 24/645) *Kasîde-i Bürde* ismiyle maruf şiirini rivâyet etmesi ve zaman zaman açıklamalarda bulunması onun edebî yönünün de güçlü olduğunun delilidir.

¹¹⁰ Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, thk. Hamdî b. Abdülmecîd (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.), 19/7; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, thk. Abdulalî Abdulhamîd (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003), 12/24.

¹¹¹ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Delâiülü'n-nübüvve*, thk. Muhammed Ravvâs, Abdurrahman Abbâs (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1986), 1/484; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 49/280-281; İbn Hacer, *el-İşâbe*, 1/207.

¹¹² Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, 12/24.

¹¹³ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 6/343.

¹¹⁴ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 4/544.

¹¹⁵ İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, 8/382.

¹¹⁶ İbn Kutluboga, *es-Sikât*, 303; İbn Hibbân, *Meşâhîru 'ulemâ'i'l-emşâr*, 96.

¹¹⁷ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, 25/276-277.

¹¹⁸ Halife b. Hayyât, *Kitâbü't-Tabakât*, 258.

¹¹⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/53.

¹²⁰ Detaylı bilgi için bk. Mehmet Eren, *Hadis İlminde Rical Bilgisi ve Kaynakları* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2018), 329-417.

¹²¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/418.

¹²² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/241.

¹²³ İbn Kutluboga, *es-Sikât*, 303; Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed el-Hanbelî, *Şezerâtü'z-zeheb fi ahhârî men zeheb*, thk. Abdülkâdir el-Arnaût, Mahmûd el-Arnaût (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1986), 2/89.

¹²⁴ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, 2/89.

¹²⁵ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed el-Endelüsî, *Cemheretü ensâbi'l-'Arab*, thk. Heyet (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1983), 343; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/372.

¹²⁶ Halife b. Hayyât, *Kitâbü't-Tabakât*, 258.

¹²⁷ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, 4/372.

Âsım b. Ömer'in çeşitli alanlardaki yetkinliği kaynaklara yansımışsa da bu ilimleri kimlerden öğrendiği müşahhas biçimde belirtilmemiştir. Ancak hocalarını rivâyetleri üzerinden genel hatlarıyla tespit etmek mümkündür. Âsım b. Ömer'in ilmî kişiliğinin oluşumunda ailesinin belirleyici olduğundan söz etmiştik. Zaten babası ve özellikle de büyükannesinden farklı konularda birçok rivâyette bulunması, ailesinden eğitim aldığı şeklindeki kanaatimizi desteklemektedir. Dedesi Katâde b. Nu'mân'a yetişememesi sebebiyle kendisinden doğrudan rivâyette bulunmamıştır, buna karşın babası veya başka kimseler vasıtasıyla onun haberlerine muttali olmuştur.

Ailesinden aldığı eğitimle yetinmeyen Âsım b. Ömer, sahâbe ve tâbiûnun büyükleriyle de görüşmüştür. Talebesi İbn İshâk'ın (öl. 150/767) ondan naklettiği "Resulullah'a yetişmiş ve ondan işiten ihtiyar erkek ve kadınlar gördüm"¹²⁸ ifadesi, Âsım b. Ömer'in kendi döneminde hayatta bulunan sahâbîlerle görüştüğüne ve onlardan rivâyet aldığına işaret etmektedir. Aynı şekilde Zeynelâbidîn Alî b. el-Hüseyn, Ebû Nuaym Maḥmûd b. Lebid gibi tâbiûnun önde gelenlerin de istifade etmiştir.

Âsım b. Ömer'in, Ömer b. Abdilazîz'in halifeliği döneminde Dımaşk'a gitmesi dışında yolculuk gerçekleştirdiğine dair bir bilgiye rastlamadık. Bu husus ilim öğrenmede Medine'de yaşayan sahâbî ve tâbiûnla sınırlı kaldığına delalet etmektedir. Dımaşk'taki iki yıla yakın ikâmetinde orada yaşayan âlimlerle görüşmesi ve onlarla ilmî münasabet kurmuş olmuş muhtemeldir. Ancak bunu rihle ve ilim tedrisi kapsamında değerlendirmenin isabetli olmayacağı kanaatindeyiz. Zira bu durum tahsil sürecinden çok karşılıklı ilmî müzakereleri temsil etmektedir. Ayrıca Âsım b. Ömer ilgili dönemde ilim tahsilini çoktan tamamlamış olmalıdır.

Âsım b. Ömer'in, talebesi İbn İshâk (öl. 150/767) hakkında söylediği "Muhammed b. İshâk yaşadıkça insanlar arasında ilim zâyi olmayacaktır" ifadesini Yahyâ b. Maîn'in (öl. 233/848) İbn İshâk hakkındaki bir soruda nakletmesi,¹²⁹ keza İbn Şihâb ez-Zührî'nin (öl. 124/742) Âsım b. Ömer'in rivâyetlerini almak için İbn İshâk'la özel dersler yapması,¹³⁰ vefâtından sonra da ilmine olan güvenin ve siyer-meğâzi alanındaki şöhretinin devam ettiğini göstermektedir. Diğer taraftan İbn Şihâb ez-Zührî ile İbn İshâk arasında özel derslerin mevcudiyeti, İbn İshâk'ın Âsım b. Ömer'in rivâyetlerini müstakil ve toplu bir şekilde muhafaza etme ihtimalini düşündürmektedir.

İbn Sa'd,¹³¹ Yahyâ b. Maîn,¹³² Ebû Zür'a,¹³³ Bezzâr (öl. 292/905)¹³⁴ ve Nesâî (öl. 303/915),¹³⁵ Âsım'ın "Sikâ" olduğunu ifade etmiş, İbn Hibbân da onu *es-Şikâ* isimli kitabında kaydetmiştir.¹³⁶ Zehebî ise "Sadûk" olduğunu söylemiştir.¹³⁷

Âsım b. Ömer hakkında olumsuz görüş bildirenler de olmuştur. İbnü'l-Harrât (öl. 582/1186), Âsım b. Ömer'in Yahya b. Maîn ve Ebû Zür'a dışındaki kimseler tarafından zayıf râvi kabul edildiğini iddia etmiştir.¹³⁸ Ancak İbnü'l-Kattân el-Mağribî (öl. 628/1231), İbnü'l-Harrât'ın eserinin üzerine yaptığı *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâmi'l-vâkı'ayn fî kitâbi'l-Aḥkâm* isimli çalışmasında bu iddiayı ele almış ve İbnü'l-Harrât'ın iddiasını şu ifadelerle reddetmiştir:

¹²⁸ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 25/279.

¹²⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme en-Nesâî, *et-Târîhu'l-kebîr* (Kahire: el-Fâruku'l-Hadîse, 2006), 2/325; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 2/7.

¹³⁰ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 25/279.

¹³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/415.

¹³² İbn Ebî Hâtim, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl*, 6/346; İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 25/279.

¹³³ İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, 25/279; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530.

¹³⁴ Sehâvî, *et-Tuḥfetü'l-laḥîfe*, 2/5-6; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530.

¹³⁵ Sehâvî, *et-Tuḥfetü'l-laḥîfe*, 2/5-6; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 13/530.

¹³⁶ İbn Hibbân, *es-Şikâ*, 5/234.

¹³⁷ Zehebî, *el-Kâşif*, 1/520.

¹³⁸ Ebû Muhammed Abdülhak b. Abdîrahmân b. Abdillâh el-İşbîlî, *el-Aḥkâmü'l-vüsṭâ min ḥadîsi'n-nebî*, thk. Hamdî es-Selefi, Subhî es-Sâmerrâî (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1995), 1/265.

“Bilakis Âsım b. Ömer; İbn Maîn, Ebû Zür’a ve bu ikisi dışında ise Nesâi gibi başka kimseler tarafından da sikâ kabul edilmiştir. Onu zayıf kabul eden ya da zayıflar içinde zikreden birini bilmiyorum.”¹³⁹ Zehebî,¹⁴⁰ İbn Hacer¹⁴¹ ve Sehâvî¹⁴² de İbnu’l-Kattân’a dayanarak İbnü’l-Harrât’ın iddiasına karşı çıkmışlardır. Yine Âsım b. Ömer’in müdellis olduğu iddia edilmiştir. Ancak bu görüş, tedlise delil olarak gösterilen rivâyette Âsım b. Ömer’in ameliyesinin irsâl-i zâhir/irsâl-ı celî olduğu ve bunun tedlisten farklı olduğu gerekçesiyle kabul edilmemiştir.¹⁴³

1.8. Eseri

İbn Kuteybe (öl. 276/889), Âsım b. Ömer’i “صاحب السير والمغازي/Siyer ve meğâzi müellifi” şeklinde tavsif etmektedir.¹⁴⁴ Bu ifadeyi Öz şöyle değerlendirmiştir:

“Burada İbn Kuteybe’nin kastı; bu alandaki risâlelerin mevcudiyetidir. Yoksa onun müstakil bir esere sahip olup olmadığı yolunda, herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bununla beraber en çok isminin geçtiği rivâyetlere bakarak, hangi konularda risâleleri olduğunu çıkarmak mümkündür.”¹⁴⁵

Âsım b. Ömer’in hicret esnasında kimin nereye indiği, Hz. Peygamber’in birbirleriyle kardeşleştirdiği kimseler, Selmân-ı Fârisi’nin hayat hikâyesi, Benî Ubeyrık kıssası, Ka’b b. Züheyr’in şiiri ve Bedr, Benî Kaynuka, Uhud, Hendek ve diğer gazvelerle ilgili rivâyetleri, bu konularda sahifeleri ve/veya risâleleri bulunduğu delâlet etmektedir. Bu risâlelerden bazı parçalar, sonraki tarihçilerin bilhassa İbn İshâk ve Vâkıdî’nin (öl. 207/823) eserlerinden yaptıkları iktibaslar vasıtasıyla günümüze intikal etmiştir.¹⁴⁶ Bu rivâyetler tümevarım metodu ve bir usûl çerçevesinde bir araya getirilerek Âsım b. Ömer’in risâlesi yeniden inşâ edilmiştir.

2. RİSÂLETÜ ÂSİM B. ÖMER’DE SİYER METODU

2.1. İsnâd Kullanımı

Âsım b. Ömer, rivâyetlerinde isnâd kullanımına büyük bir ehemmiyet vermiştir.¹⁴⁷ Nitekim Ömer b. Abdilazîz ile bizzat görüşmüş ve bir süre de himâyesinde bulunmuş olmasına rağmen, ona müstenit bir haberi doğrudan değil, bir râvi aracılığıyla rivâyet etmesi bu kanaatimizi desteklemektedir: İbn İshâk - Âsım b. Ömer - Ömer b. Abdilazîz’den işiten bir adam.¹⁴⁸ Öte yandan Âsım b. Ömer’in isimlerini doğrudan zikretmediği, ancak “Kavminden şeyhler”, “Bizden şeyhler”, “Kurayzaoğullarından bir şeyh” şeklinde vasıfladığı bazı kaynakları mevcuttur. Öz, müellifin isim zikretmek yerine kaynağını tanımlamaya yönelmesini söz konusu kişilerin kendisinden başka kimse tarafından tanınmaması ve kaynakların

¹³⁹ Ebû’l-Hasen Alî b. Muhammed el-Mağribî, *Beyânü’l-vehm ve’l-ihâmi’l-vâkı’ayn fî kitâbi’l-Ahkâm*, thk. Hüseyin Âyet Saîd (Riyad: Dâru Taybe, 1991), 5/334-335.

¹⁴⁰ Zehebî, *Mizân*, 2/355.

¹⁴¹ İbn Hacer, *Tehzîbü’t-Tehzîb*, 5/53.

¹⁴² Sehâvî, *et-Tuhfetü’l-laîfe*, 2/5-6.

¹⁴³ Ebû’l-Vefâ İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî, *et-Tebyîn li-esmâ’i’l-müdellisîn*, thk. Yahya Şefik (Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1986), 35.

¹⁴⁴ Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dîneverî, *el-Maârif*, thk. Servet Ukkâşe (Kahire: Dâru’l-Meârif, ts.), 466.

¹⁴⁵ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 144. Benzer değerlendirmeler için bk. Jones, “Muḳaddimetü’t-tahkîk”, 1/22; Muhammed Mustafa el-A’zamî, *Dirâsatun fî’l-hadîsi’n-nebeviyye ve târîhi tedvînih* (Beyrut: el-Mektebu’l-İslâmî, 1980), 1/183; Terzi, *İlk Siyer-Meğâzî Yazarları ve Eserleri*, 25.

¹⁴⁶ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 144; Terzi, “Âsım b. Ömer b. Katâde”, 3/479.

¹⁴⁷ İbrâhîm ‘Âyiz, Âsım b. Ömer’in isnâd kullanımına önem vermediğini savunmaktadır. Rivâyetlerinin üçte ikisinde kaynağını zikredilmemiş olmasını delil olarak getiren İbrâhîm ‘Âyiz, Âsım’ın öğrencilerine vakit kazandırmak, gayretlendirmek ve ezberi kolaylaştırmak amacıyla isnâdlara yer vermediğini söylemektedir. İbrâhîm ‘Âyiz, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 74; Bir diğer araştırmacı Ferhân el-İbâdî de Âsım b. Ömer’in isnâd kullanımına önem vermediğini söylemekte ve bu durumu isnâdın öneminin daha sonraki süreçte anlaşılmasına bağlamaktadır. Detaylı bilgi için bk Ferhân el-İbâdî, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 76.

¹⁴⁸ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 43.

güvenilirliği hususunda bir problem bulunmamasıyla açıklamıştır.¹⁴⁹ Burada şu hususu vurgulamak gerekir ki isnâdın sistemli bir hale gelmesiyle beraber râvilerin açıkça isimlendirilmesi esas kabul edilince bu tür muğlak ifadeler, her ne kadar Âsım b. Ömer'e duyulan güveni zedelemese de rivâyetlerin sonraki nesiller tarafından tenkide açık hale gelmesine yol açmıştır.

Müsned rivâyetlerin yanında zaman zaman mürsel rivâyetlerde de bulunduğu görülen Âsım b. Ömer'in bazı rivâyetlerde kaynağını zikretmeksizin doğrudan aktarımında bulunmasının sebebi açık değildir. Bununla birlikte Vâkıdî'nin, Bedir Savaşı'nın tarihiyle ilgili hocası Muhammed b. Şâlih'ten aldığı cevabın kaynağını sorması üzerine hocasının şu sözleri, kanaatimizce bu konuya açıklık getiren önemli bir örnektir:

“Muhammed b. Şâlih dedi ki: Bu tarihi Âsım b. Ömer b. Katâde ve Yezîd b. Rumân'dan işittim. Muhammed b. Şâlih tekrar bana, ‘Ey Kardeşimin oğlu! Niçin bu konuda isimleri söylemeye ihtiyaç duyuyorsun ki, bu bilgi çok âşikardır. Bundan habersiz olanlar ancak evlerdeki kadınlardır’ dedi.”¹⁵⁰

Bu rivâyet bilginin yaygınlığı ve müsel olması nedeniyle râvilerin bazen kaynaklarını belirtme ihtiyacı duymadıklarını göstermektedir. Ayrıca râvinin, kaynağını muhafaza ettiği ve kendisinden sorulduğunda bunu açıklamaktan kaçınmadığı da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Âsım b. Ömer'in bazı rivâyetlerde kaynağını zikretmemesinin arkasında ilgili anlatıların meşhur ve yaygın olmasının belirleyici olduğu kanaatindeyiz.

Âsım b. Ömer'den aktarılan bazı rivâyetlerde kaynağın zikredilmemesinde râvi tasarruflarının da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Rigâl Kıssası olarak da isimlendirebileceğimiz Kays b. Sa'd b. 'Ubâde'nin (öl. 60/680) zekât amilliğini anlatan rivâyet, bu kanaatimizi pekiştirmektedir. Tespitimize göre söz konusu rivâyet, iki farklı senedle nakledilmiştir. Bu senedlerin ilkinde müellifin kaynağı zikredilmemiş ve metin, Âsım b. Ömer'in anlatımı üzerine kurulmuşken,¹⁵¹ diğer rivâyette Âsım b. Ömer'in kaynağının adına yer verilmiştir.¹⁵² Bu durum, râvi tasarruflarının rivâyetleri hem sened hem de metin yönünden etkilediğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.¹⁵³

2.2. Kaynak Kullanımı

Âsım b. Ömer'in *Risâle*'sindeki kaynakları ile tabakât ve ricâl literatüründe zikredilen isimleri mukayese ettiğimizde, literatürde onun kaynağı olarak zikredilen yaklaşık yirmi ismin sadece on ikisinin *Risâle*'de yer aldığını müşahade ettik. Buna göre *Risâle*'de zikredilen isimler şunlardır: Abdurrahmân b. Câbir, Abdurrahmân b. Mûsâ, Abdülvâhid b. Muhammed, Alî b. Hüseyin b. Alî b. Ebî Tâlib, Enes b. Mâlik, Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye, Maḥmûd b. Lebîd, Nemle b. Ebî Nemle, Babası Ömer b. Katâde, Rûmeysâ, Selmâ bnt. Naşr el-Muḥâribiyye ve Ubeydullâh b. Esved el-Havlânî. Buna karşılık *Risâle*'de adı geçtiği halde tabakât ve ricâl literatüründe Âsım b. Ömer'in kaynakları arasında zikredilmeyen bazı isimler de bulunmaktadır: Abdullâh b. Ka'b b. Mâlik (öl. ?), Kâsım b. Muhammed (öl. ?), Muhammed b. Ka'b el-Kuraẓî (öl. 108/726?) ve Kays b. Sa'd b. 'Ubâde. Dolayısıyla bu durum, bir yandan tabakât ve ricâl literatüründeki listelerde bazı eksikliklerin bulunabileceğini gösterirken, diğer yandan Âsım b. Ömer'in günümüze ulaşmamış rivayetlerinin varlığına işaret etmektedir.

Âsım b. Ömer'in isimlerini zikretmediği ancak “Kavminden şeyhler”, “Kurayzaoğullarından bir şeyh”, “Ömer b. Abdilazîz'den işiten Abdulkaysoğullarından bir

¹⁴⁹ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 145.

¹⁵⁰ “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 45.

¹⁵¹ Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled el-Horasânî, *Kitâbü'l-Emvâl*, thk. Şâkir Zib Feyyâz (Riyad: Merkezü'l-Meliki'l-Faysal, 1986), 2/877-879.

¹⁵² Ebû Bekr Muhammed b. İshâk en-Nîsâbü'rî, *eş-Şaḥîḥ*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî (Beyrut: Mektebü'l-İslâmî, ts.), 4/21-22. İbn Huzeyme de haberin diğer tarikten mürsel olarak rivâyet edilmesine işaret etmiştir.

¹⁵³ Râvi tasarrufları hakkında detaylı bilgi için bk. Süleyman Doğanay, *Hadis Rivayetinde Râvi Tasarrufları ve Doğurduğu Problemler* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2009).

adam” diye tanımladığı meçhul kaynaklarının da bulunduğundan bahsetmiştik. Müellifin çok sayıdaki bu tür anlatılarında kaynağının ya bizzat olayın şahidi ya da olaya şahit olanlardan işiten kimseler olması dikkat çekmektedir. Yine bu tercihi, onun haber-kaynak ilişkisine özen gösterdiğini ortaya koymaktadır.¹⁵⁴

Âsım b. Ömer hem ailesine mensup kimselerin hem de ailesiyle ilgili rivâyette bulunan râvilerin nakillerine ayrı bir kıymet vermiş ve bu rivâyetleri muhafaza etmeye çalışmıştır. Görüşme imkanı bulamadığı dedesi Katâde b. Nu‘mân’a dair haberleri, bazen babası aracılığıyla bazen Maḥmûd b. Lebîd gibi hocaları vasıtasıyla ele etmiştir. Bazı rivâyetlerde ise râvi tasarruflarını da nazar-ı dikkate almak kaydıyla, kaynağını zikretmeksizin doğrudan dedesinden nakilde bulunduğu göstermektedir. Daha önce de işaret ettiğimiz üzere büyükannesi Rumeysâ’dan rivâyetlerde bulunmuş, bunların yanı sıra babasının amcası olan sahâbî Ebû Sa‘îd el-Ḥudrî’ye ait rivâyetleri, hocası Maḥmûd b. Lebîd’den almıştır.

Âsım b. Ömer, Kurayzaoğullarından bir şeyh’ten Sa‘lebe, Sa‘ye ve Esed b. ‘Ubeyd’in Müslüman olmaları haberini rivâyet etmiştir. Bu rivâyet, müellifin Ehli Kitap’tan da nakilde bulunduğunu göstermektedir. Öz, Âsım b. Ömer’in Ehli Kitap’tan rivâyetinin öğrencisi İbn İshâk’a misâl teşkil etmiş olabileceğini ifade etmektedir.¹⁵⁵ İlginçtir ki İbn İshâk, Ehli Kitap’tan rivâyet etme gerekçesiyle eleştirilere maruz kalırken, hocası Âsım b. Ömer’in bu yönde bir tenkide muhatap olmamıştır.¹⁵⁶

Âsım b. Ömer, siyer hadiselerinde kaynağının verdiği bilgilerle iktifa etmemiş, onlara çeşitli sorular yönelmiştir. Kaynağına münâfıklar hakkında sorduğu sorular¹⁵⁷ ile Mâiz’in recmi meselesine dair yaptığı sorgulamalar, müellifin soru sormayı bir yöntem olarak benimsediğini ortaya koymaktadır.

Son olarak ifade etmeliyiz ki, çağdaşı Urve b. Zübeyr (öl. 94/713), İbn Şihâb ez-Zührî ve öğrencisi İbn İshâk’ın aksine Âsım b. Ömer’in vesikaya başvurduğuna dair herhangi bir rivâyete rastlamadık. Senedinde isminin bulunduğunu telfik rivâyetlerde vesikalardan söz edilse de bu vesikaların hangi râvi ya da râviler tarafından kullanıldığı açık değildir. Dolayısıyla söz konusu vesikaların Âsım b. Ömer tarafından kullanılıp kullanılmadığı hususunda kesin bir yargıya varmak eldeki mevcut verilere göre güçtür.¹⁵⁸

2.3. Rivâyetleri

Âsım b. Ömer, Hz. Peygamber’in İslâm öncesi hayatıyla ilgilenmemiştir.¹⁵⁹ Rivâyetleri daha çok Yesrib/Medine merkezli olaylara ve Medine toplumunun İslâm öncesi ve sonrasındaki hayatına yoğunlaşmaktadır. Başka bir ifadeyle, Âsım b. Ömer’in odak noktasını Ensâr ve onlara dair haberler oluşturmaktadır.¹⁶⁰ Nitekim cuma namazı için insanları ilk toplayan kişi,¹⁶¹ ilk doğan çocuk,¹⁶² ilk biât eden kadınlar¹⁶³ ve ilk şehit olan¹⁶⁴ gibi Ensâr açısından önem arz eden olayları nakletmesi, aynı şekilde Ensâr’ın faziletine dair rivâyetleri¹⁶⁵ zikretmesi, müellifin bu tür haberleri öncelediğini ve bunların tespitinde özel gayret sarf ettiğini ortaya koymaktadır.

¹⁵⁴ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 146; Ferhân el-‘İbâdî, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 78.

¹⁵⁵ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 146.

¹⁵⁶ İbn İshâk’a yöneltilen eleştiriler için bk. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 227-242.

¹⁵⁷ “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 92.

¹⁵⁸ Öz, Âsım b. Ömer’in Maḥmûd b. Lebîd aracılığı ile bir taziye mektubunu zikrettiğini söylemektedir. Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 147. Ancak bu rivâyete sıhhati konusunda ciddi tenkitler yöneltilmiştir. Bk. Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh el-İsfahânî, *Hilyetü’l-evliyâ’ ve ṭabaḳâtü’l-asfiyâ’* (Mısır: Matbaatu’s-Seâde, 1974), 1/234.

¹⁵⁹ İbrâhîm ‘Âyız, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 58; Ferhân el-‘İbâdî, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 75-76.

¹⁶⁰ Ferhân el-‘İbâdî, bu noktada Âsım b. Ömer’in yadırganmaması gerektiğini, zira onun soylu ve itibarlı bir aileden geldiğini söylemiştir. Bk. Ferhân el-‘İbâdî, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 86.

¹⁶¹ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 32.

¹⁶² Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 37.

¹⁶³ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 40.

¹⁶⁴ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 40.

¹⁶⁵ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 40, 97.

Aynı şekilde münafıklara dair rivâyetleri aktarmış¹⁶⁶ ve hatta bu konuda Mahmûd b. Lebîd'e doğrudan sorular yönelmiştir.¹⁶⁷

Âsım b. Ömer, Muhâcirlerin hicret sonrasında nereye yerleştiklerine¹⁶⁸ ve Resulullah'ın Muhâcirler ve Ensâr'dan bazı kimseleri birbiriyle kardeş kılmasına¹⁶⁹ dair listelere de yer vermiştir. *Risâle*'de cin,¹⁷⁰ melek,¹⁷¹ şeytan¹⁷² gibi unsurların sosyal hayat içerisinde faal olduklarını konu edinen¹⁷³ anlatımların yanı sıra delâil ve hasâis¹⁷⁴ türü rivâyetler de bulunmaktadır.

Rivâyetleri siyer-meğâzî alanıyla sınırlı kalmayan Âsım b. Ömer'in, muhaddis, fakîh ve nesep âlimi yönlerini de *Risâle*'de görmek mümkündür. "Allah'ın Elçisi, "Gizli şirkten sakının" dedi...", "Allah'ın Elçisi, "Sabah namazında isfâr yapın, isfâr yapmak daha sevaptır"¹⁷⁵ gibi rivâyetler müellifin söz konusu alanlardaki bilgi birikimine işaret etmektedir.

Âsım b. Ömer'in dört halife dönemiyle ilgili rivâyetleri de mevcuttur. İbrâhîm 'Âyiz, müellifin bu döneme dair anlatılarının ilk üç halifeyle sınırlı kaldığını ve Hz. Alî dönemine yer vermediğini ileri sürmüştür. Ona göre Âsım b. Ömer'in bu tercihi Hz. Alî (öl. 60/680) zamanında ortaya çıkan fitne hadiselerine temas etmekten kaçınma isteğinden mütevellittir.¹⁷⁶ Ancak ilk üç halife dönemine dair rivâyetler çoğunlukla fihkî meselelerle ilintilidir. Dolayısıyla mevcut rivâyetlerden hareketle müellifin dönemin tarihî hadiselerini anlatmayı hedeflediğini ileri sürmek zordur. Bu sebeple Hz. Ali dönemine ait rivâyetlerin yokluğunu fitne hadiseleriyle açıklamak makul görünmemektedir.

Rivâyetlerini nesirle sınırlamayan Âsım b. Ömer, bazı rivâyetlerinde şiire de başvurmuştur ve Süveyb b. Sâmit'in,¹⁷⁷ Amr el-Cemûh'un,¹⁷⁸ Ka'b b. el-Eşref'in¹⁷⁹ ve Ka'b b. Züheyr'in¹⁸⁰ şiirlerini nakletmiştir. Bu şiirler, daha ziyade ele alınan olaylar içerisinde ve tamamlayıcı bir unsur olarak zikredilmiştir. Kanaatimizce onu bu tür rivâyetlere yönelten en önemli etken de naklettiği şiirlerin konu itibarıyla, mensubu olduğu Medine toplumuyla doğrudan ilişkili olmasıdır.

2.4. Tarih Zikri

Âsım b. Ömer'in "Allah'ın Elçisi hicretin yedinci senesi Zilhicce ayında kazâ umresine çıktığında..."¹⁸¹, "Mekke'nin fethi hicri sekizinci senenin Ramazan ayının yirminci günü gerçekleşti..."¹⁸², "Katâde b. Nu'mân, hicri yirmi üç senesinde vefât etti"¹⁸³ şeklindeki ifadeleri, onun olayları tarihlendirmeye önem verdiğini göstermektedir. Tarihini kesin olarak tespit edemediği durumlarda ise "Suveyb b. Sâmit'in öldürülmesi Buâs savaşından önceydi",¹⁸⁴ "Kaynukaoğulları, Allah Resûlü'yle aralarında bulunan anlaşmayı bozan ilk Yahudi

¹⁶⁶ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 60, 71, 93-95.

¹⁶⁷ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 92.

¹⁶⁸ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 37-40.

¹⁶⁹ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 44-45.

¹⁷⁰ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 40.

¹⁷¹ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 45, 51, 59.

¹⁷² Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 80, 115.

¹⁷³ Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*, 147.

¹⁷⁴ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 35, 36, 40, 57, 118-119.

¹⁷⁵ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 114-115.

¹⁷⁶ İbrâhîm 'Âyiz, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 41, 58.

¹⁷⁷ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 30.

¹⁷⁸ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 34-35.

¹⁷⁹ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 53-54.

¹⁸⁰ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 85-90.

¹⁸¹ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 82.

¹⁸² Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 83.

¹⁸³ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 110.

¹⁸⁴ Bk. "Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde", 30.

topluluğudur. Onlarla Bedr ve Uhud arasında savaştı...”,¹⁸⁵ “Recî’ Olayı, Uhud Savaşı’ndan sonra gerçekleşti”,¹⁸⁶ “Uhud Savaşı’ndan sonra Adel ve Kâre kabilelerinden bir grup Allah Resûlü’ne gelerek...”¹⁸⁷ gibi ifadelerle dönemlere atıfta bulunarak genel tarihlendirmelere gitmiştir. Böylelikle müellif, hâdiselerin kronoloji içerisindeki yerini açıklamaya çalışmıştır.

2.5. Tenkit Anlayışı ve Üslûbu

Âsım b. Ömer’in tenkit yaptığını tespit ettiğimiz yegâne rivâyet, Iraklı bir adamın Hz. Peygambere vahiy gelişiyile ilgili sorusuna verdiği cevaptır.¹⁸⁸ Dolaylı biçimde tenkit içerdiğini söyleyebileceğimiz diğer bir rivâyet ise, İbn İshâk’ın Mâiz’in recmi meselesiyle ilgili Âsım b. Ömer’e yönelttiği sorudur.¹⁸⁹ Bu rivâyetler, müellifin sınırlı ölçüde de olsa tenkitte bulunduğunu ancak sistemli bir tenkit metoduna sahip olmadığına delalet etmektedir. Dahası tenkit içeren rivâyetlerin son derece az olması, müellifin tenkit anlayışındaki esaslarını ortaya koymayı güçleştirmektedir. Buna karşın Âsım b. Ömer’in nakillerinden üslûbuna ilişkin bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Müellifin, mensubu olduğu Ensâr’a ilişkin haberlere önem attığı açıktır. Dolayısıyla onun rivâyetleri seçimi ve anlatımında kabilevî aidiyet ve dürtülerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.¹⁹⁰ Ancak söz konusu bakış açısı, onun anlatılarını ideolojik bir mahiyete büründürmemiştir. Hadiseleri ise tafsilatlı biçimde anlatmaya ehemmiyet vermiş ancak bu ayrıntılı anlatımı mübalağalı ifadelerle yer vermeden sade ve akıcı bir dil kullanarak gerçekleştirmiştir.¹⁹¹

Âsım b. Ömer’in rivayetleri arasında nadiren de olsa kendi yorumuna rastlanmaktadır.¹⁹² Bu husus onun, sadece metinleri derleyip aktaran bir râvi olmadığını ele aldığı konular hakkında zaman zaman değerlendirmelerde bulunduğunu ortaya koymaktadır.¹⁹³

SONUÇ

Siyer ilmi, hicrî ilk üç asırda teşekkül etmiş ve gelişimini büyük ölçüde bu dönemde tamamlamıştır. Dönemin ilmî ihtiyaçları ve müelliflerin ilgi alanları muvacehesinde pek çok eser kaleme alınmış ancak ilgili eserlerin önemli bir kısmı günümüze intikal etmemiştir. Kayıp niteliği taşıyan bu eserlerin muhtevası, muahhar çalışmaların münderecâtında varlığını devam ettirmiştir. Bu durum aynı zamanda söz konusu rivayetlerin tespit edilerek bir araya getirilmesini yani “inşâ/cem” çalışmalarını ve kaybolan eserlerin mümkün olduğunca yeniden inşâ edilmesini gerektirmektedir. Öte yandan inşâ çalışmaları erken dönem anlatıların ve kaynakların zamanla genişlediği ve dönüştüğüne örnek teşkil eden metinlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

İlk siyer müelliflerinden Âsım b. Ömer tâbiûnun küçüklerinden olup soylu ve ilmî geleneğe sahip bir aileye mensuptur. Ailesinden yaptığı nakillerden ailesinin ilmî birikimini aktarmaya önem verdiği ve hatta bunu öncelediği anlaşılmaktadır. Fakat soyunun ilmî anlamda devam etmemesi, ailesinin bu konumunun sonraki nesillerde korunamamasını beraberinde getirmiştir.

Âsım b. Ömer’in ilmî tahsili Medine ulemâsıyla sınırlı kalmıştır. Ekonomik sebeplerden kaynaklı Dımaşk’teki kısa süreli ikameti dışında Medine’den ayrılmamıştır. Bununla birlikte Medine’de rivâyet aldığı kişiler arasında Ehl-i kitap’tan isimlerin bulunması önemlidir. Bu sayede bazı hadiseleri karşı tarafın bakış açısından aktarmıştır.

¹⁸⁵ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 52.

¹⁸⁶ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 60.

¹⁸⁷ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 60.

¹⁸⁸ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 28.

¹⁸⁹ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 117.

¹⁹⁰ Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 150.

¹⁹¹ Ayrıca bk. İbrâhîm ‘Âyız, *Âsım b. Ömer b. Katâde*, 74.

¹⁹² Bk. “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”, 32, 34.

¹⁹³ Horovitz, *İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu*, 54; Naşşâr, *Neş’etu ’t-tedvîni ’t-târih*, 63.

Âsım b. Ömer'in rivâyetleri Hz. Peygamber'in Medine dönemine yoğunlaşmakta olup Mekke dönemine dair nakilleri son derece sınırlıdır. Bu döneme ilişkin az sayıdaki rivâyeti de çoğunlukla Medine toplumuyla irtibatlıdır. Rivâyetleri arasındaki kısa açıklamalar ve yorumlarının, sonraki dönemlerde yerleşecek yorum geleneğinin ilk örnekleri olduğunu söylemek mümkündür.

Risâle'deki bazı anlatılar, rivâyetlerin yazıya geçirilmesinin yanı sıra sözlü olarak da nakledildiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle müellifin hocalarına yönelttiği sorular ile öğrencilerin ve diğer muhatapların ona yönelttiği sorulardan, siyer merviyâtının metinleşme sürecinde sözlü geleneğin tamamen ortadan kalkmadığı anlaşılmaktadır.

Günümüze ulaşan en eski siyer eserleri, siyer yazıcılığı açısından nispeten geç bir dönem olan tasnif-telif dönemine aittir. Bu sebeple *Risâleler Dönemi*'ne ait kayıp bir metnin inşâsı son derece anlamlıdır. Zira böyle bir metin inşâsı yalnızca otantik bir metnin ilim dünyasına kazandırılması anlamına gelmemekte, dahası metnin kaleme alındığı dönemin toplum yapısı, siyer algısı, bilgi ve eğitim anlayışı ile iktidar-ulema ilişkisinin siyer metnilerindeki tezahürlerini tespiti yardımcı olmaktadır. Bu sebeple siyer yazıcılığının erken döneminin daha sağlam bir zeminde değerlendirilmesi için kayıp siyer eserlerinin yeniden inşâ edilmesi yapılacak araştırma ve incelemelerde bu metinlerin esas alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- “Risâletü Âsım b. Ömer b. Katâde”. *Âsım b. Ömer b. Katâde ve Siyer Risâlesi*. 21-113. Cem. Asım Sarıkaya. Kahramanmaraş: KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *el-Esâmî ve'l-künâ*. thk. Abdullah b. Yûsuf el-Cedî'. Kuveyt: Mektebetü Dâri'l-Aksâ, 1985.
- A'zamî, Muhammed Mustafa. *Dirâsâtun fî'l-hadîsi'n-nebeviyye ve târîhi tedvînih*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1980.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Cümel min ensâbi'l-eşraf*. thk. Süheyl Zekkâr, Riyâd Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. *Şu'abü'l-îmân*. thk. Abdulalî Abdulhamîd. 4 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîhu'l-kebîr*. thk. Hâşim en-Nedvî vd. 9 Cilt. Haydarabad: Dâiratü'l-Meârifî'l-Osmânîyye, ts.
- Doğanay, Süleyman. *Hadis Rivayetinde Râvi Tasarrufları ve Doğurduğu Problemler*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2009.
- Dûrî, Abdulazîz. *Neş'etu ilmi't-târih inde'l-Arab*. BAE: Merkezi Zâyid, 2000.
- Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh. *Delâiülü'n-nübüvve*. thk. Muhammed Ravvâs Kalacî, Abdurrahman Abbâs. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2. Basım., 1986.
- Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh. *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakâtü'l-asfiyâ'*. 10 Cilt. Mısır: Matbaatu's-Seâde, 1974.
- Ebû Zeyd, Ebû Zeyd Bekir b. Abdillâh. *Tabakâtü'n-nessâbîn*. Riyad: Dâru'r-Rüşd, 1987.
- Eren, Mehmet. *Hadis İlminde Rical Bilgisi ve Kaynakları*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2. Basım., 2018.
- Ferhân el-'İbâdî, Esmâ' Ferhân eş-Şerrâb. *Âsım b. Ömer b. Katâde ve devruhu fî'l-kitâbeti't-târîhiyye*. Ürdün: Ürdün Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Halîfe b. Hayyât, Ebû Amr Halîfe b. Hayyât el-Basrî. *Kitâbü't-Tabakât*. thk. Ekrem Ziyâ el-Ömerî. Bağdat: Mektebetü'l-Ânî, 1967.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2001.
- Horovitz, Josef. *İslâmî Tarihçiliğin Doğuşu -İlk Siyer/Meğâzî Eserleri ve Müellifleri-*. çev. Ramazan Altınay, Ramazan Özmen. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh. *el-İstî'âb fî ma'rifeti'l-aşhâb*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Alî b. el-Hasen. *Târîhu medîneti Dimaşk*. thk. Ebû Saîd Ömer b. Ğarâme el-Amrâvî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1953.
- İbn Ebî Hayseme, Ebû Bekr Ahmed b. Ebî Hayseme. *et-Târîhu'l-kebîr*. 4 Cilt. Kahire: el-Fâruku'l-Hadîse, 2006.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Alî el-Askalânî. *el-İşâbe fî temyîzi's-şahâbe*. thk. Âdil Abdülmevcûd, Alî Muavviz. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Alî el-Askalânî. *Lisânü'l-Mîzân*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Beşâir, 2002.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Ahmed b. Alî el-Askalânî. *Tehzîbü't-Tehzîb*. 12 Cilt. Hind: Dâiratü'l-Meârif, 1908.
- İbn Hazm el-Endelüsî, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed. *Cemheretü ensâbi'l-'Arab*. thk. Heyet. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *eş-Şikât*. thk. Muhammed Abdülmuîd Han. 9 Cilt. Haydarâbâd: Dâiratü'l-Meârifî'l-Osmânîyye, 1973.

- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân el-Büstî. *Meşâhîru 'ulemâ' i'l-emşâr ve a'lâmü 'ulemâ' i'l-aḫṭâr*. thk. Mecdî b. Mansûr eş-Şurâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.
- İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk en-Nîsâbü'rî. *eş-Şaḥîḥ*. thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî. 4 Cilt. Beyrut: Mektebü'l-İslâmî, ts.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dîneverî. *el-Maârif*. thk. Servet Ukkâşe. Kahire: Dâru'l-Meârif, 4. Basım., ts.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd el-Kâtib. *Kitâbü't-Ṭabaḳâti'l-kebîr*. thk. Alî Muhammed Ömer. 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 2001.
- İbn Zencûye, Ebû Ahmed Humeyd b. Mahled el-Horasânî. *Kitâbü'l-Emvâl*. thk. Şâkir Zîb Feyyâz. 2 Cilt. Riyad: Merkezü'l-Meliki'l-Faysal, 1986.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Alî el-Baḡdâdî. *el-Muntaẓam fî târîhi'l-mülûk ve'l-ümem*. thk. Muhammed Atâ, Mustafa Atâ. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Cezerî. *el-Kâmil fî't-târîḥ*. thk. Ömer b. Abdüsselâm et-Tedmurî. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Cezerî. *Üsûdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*. thk. Alî Muavviz, Âdil Abdülmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- İbnü'l-Harrât, Ebû Muhammed Abdülhak b. Abdirrahmân el-İşbîlî. *el-Aḥkâmü'l-vüştâ min hadîsi'n-nebî*. thk. Hamdî es-Selefî, Subhî es-Sâmerrâî. 4 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1995.
- İbnü'l-İmâd, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed el-Hanbelî. *Şezerâtü'z-zeheb fî aḥbâri men zeheb*. thk. Abdülkâdir el-Arnaût, Mahmûd el-Arnaût. 11 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1986.
- İbnü'l-Kattân el-Mağribî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed el-Fâsî. *Beyânü'l-vehm ve'l-ihâmi'l-vâkı' ayn fî kitâbi'l-Aḥkâm*. thk. Hüseyin Âyet Saîd. 6 Cilt. Riyad: Dâru Taybe, 1991.
- İbrâhîm 'Âyiz, Tefvîḳ İbrâhîm 'Âyiz el-'Ubeyyât. *Asım b. Ömer b. Katâde ve devruhu fî tedvîni's-siyer ve'l-megâzî*. Ürdün: Mûte Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1994.
- Jones, Marsden. "Muḳaddimetü't-taḥḳîḳ". *Kitâbu'l-Megâzî*. mlf. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî. 5-46. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 3. Basım., 1984.
- Kelâbâzî, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed. *Ricâlü Şaḥîhi'l-Buḥârî*. thk. Abdullah el-Leysî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1987.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Abdirrahmân. *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1983.
- Naşşâr, Hüseyin. *Neş'etü't-tedvîni't-târîḥ inde'l-'Arab*. Beyrut: Menşûrât İrka, 2. Basım., 1980.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2008.
- Rabâî, Ebû Süleymân Muhammed b. Abdillâh. *Târîḥu mevlidi'l-'ulemâ' ve vefeyâtihim*. thk. Abdullah b. Ahmed el-Hamed. 2 Cilt. Riyad: Dâru'l-Âsime, 1989.
- Sehâvî, Ebü'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmân. *et-Tuḥfetü'l-laṭîfe fî târîhi'l-Medîneti's-şerîfe*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Sıbtu İbni'l-Acemî, Ebü'l-Vefâ İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî. *et-Tebyîn li-esmâ'i'l-müdeellisîn*. thk. Yahya Şefik Hasan. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Şâkir, Mustafa. *et-Târîḥu'l-'Arabî ve'l-mu'erriḥîn*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm, 1983.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. thk. Hamdî b. Abdilmecîd es-Selefî. 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.
- Terzi, Mustafa Zeki. "Asım b. Ömer b. Katâde". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 3/479. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Terzi, Mustafa Zeki. *İlk Siyer-Megâzî Yazarları ve Eserleri*. Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayınevi, 1990.

- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Kâşîf fî ma 'rifeti men lehû rivâye fî 'l-Kütübi 's-Sitte*. thk. Muhammed Avvâme, Ahmed Muhammed Nemir Hatîb. 2 Cilt. Cidde: Dâru'l-Kible, 1992.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Mizânü 'l-i 'tidâl fî nağdi 'r-ricâl*. thk. Alî Muhammed el-Bicâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1963.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Siyeru a 'lâmi 'n-nübelâ '.* thk. Şuayb el-Arnaût vd. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Târîhu 'l-İslâm ve vefeyâtü 'l-meşâhîr ve 'l-a 'lâm*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003.